

Vektor chudoby

Organizátoři: Fakulta architektury VUT v Brně, Dům umění města Brna

Místo: Dům pánů z Kunštátu, Dominikánská 9, Brno

Termín: 19. 3. – 25. 5. 2025

Vernisáž: 18. 3. 2025

Kurátor: Rostislav Koryčánek

Architektonický rámec výstavy: Eva Truncová

Grafický design: Alina Matějová

Participující vedoucí ateliérů: Servie Boetzkes, Gabriel Peña a Radek Brunecký, Oleksii Bykov, Marie Joja a Barbora Ponešová, Vojtěch Jemelka, Jan Mléčka, Michal Palaščík, Szymon Rozwalka, Jaroslav Sedlák, Kristina Richter Adamson a Radek Suchánek, Marek Štěpán a Jiří Tauber

Po tři semestry se studenti a studentky několika ateliérů FA VUT zabývali tématy, která jsou spojena s různými aspekty chudoby, inkluze a způsoby, jak by se toto nanejvýš aktuální společenské téma mohlo v oboru architektury artikulovat. Je vůbec přípustné, aby architekti a architektky nahlíželi na velmi komplexní téma chudoby skrze svoji profesi?

Výstava se zaměřuje na zviditelnění sociálního rozměru architektury a na její spojitost s ekonomickými a politickými faktory, které ovlivňují vztah k architektuře i vztah architektury k problémům, které by měla napomoci řešit.

Chudoba se v architektuře manifestuje různými způsoby. Může se jednat o nedostatek kvalitního bydlení, omezený přístup k veřejným prostorům a službám, segregaci a sociální vyloučení. Architektura může chudobu posilovat i zmírňovat – může být nástrojem sociální kontroly a segregace, ale i prostředkem k vytváření inkluzivního a spravedlivého prostředí.

Výstava Vektor chudoby se zaměřuje především právě na ono zmírnění dopadů chudoby. Představuje projekty a koncepty, které se snaží o vytváření dostupného a důstojného bydlení, o revitalizaci zanedbaných oblastí a o podporu sociální inkluze.

Jedním z příkladů je záměr ateliéru **Michala Palaščíka** vytvořit na místě bývalého průmyslového areálu městské bydlení, které by nabízelo zajištění potřeb různým typům domácností. Hlavním úkolem není primárně architektura, ale vytvoření prostoru, který by mohli společně obývat lidé s různými potřebami, různými příjmy, různými zájmy.

Dostupné a kvalitní bydlení je základem zdravého rozvoje společnosti. Rostoucí ceny nemovitostí a nedostatek sociálního bydlení ztěžují přístup k bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel. Architektura může reagovat na tuto krizi a nabízet inovativní přístupy k řešení tohoto problému. Ateliér **Marka Štěpána a Jiřího Taubera** se rozhodl najít model dostupného bydlení prostřednictvím radikálního snížení jeho hmotnosti. „Lehký“ dům by měl

omezit hmotnost přepravy a spotřebovat co nejméně materiálu, a tím zvýšit svou finanční dostupnost.

Ke zvýšení dostupnosti bydlení můžou napomoci také jeho sdílené formy nebo komunitní výstavba. Návrh takového modelu, v němž se budoucí obyvatelé domu společně podílejí na plánování, financování a výstavbě, zkoušel ateliér **Kristíny Richter Adamson a Radka Suchánka** na pozadí malého města. Vedle snížení nákladů na pořízení bytu je jedním z hlavních motivů takového sdružení snaha vytvořit prostředí pro komunitní bydlení a sociální blízkost.

Jak revitalizovat zanedbané a segregované oblasti a zároveň zachovat jejich identitu a sociální strukturu? To byl úkol ateliéru **Gabriela Peňi, Servieho Boetzese a Radka Bruneckého**. Jejich záměr vycházel z úvahy, že podpora diverzity vlastnických vztahů přispěje v dané lokalitě k zajištění bydlení pro různé sociální skupiny, včetně těch nejzranitelnějších.

Dalším aspektem, na který se výstava zaměřuje, je segregace a sociální vyloučení. Chudoba se často koncentruje v určitých oblastech a čtvrtích, což vede k izolaci a marginalizaci jejich obyvatel. Výstava se ptá, jak může architektura přispět k revitalizaci těchto oblastí a k jejich opětovnému začlenění do městského organismu. Důležitým faktorem je zde podpora komunitního života a sociální inkluze. Architektura může vytvářet prostředí, které propojuje lidi z různých sociálních vrstev a podporuje vzájemný respekt a solidaritu. S tímto nastavením zahájil ateliér **Barbory Ponešové a Marie Joja** spolupráci se spolkem Vesna, který se věnuje sociálně znevýhodněným skupinám, zvláště pak matkám samoživitelkám a ukrajinským rodinám. Jejich *Vesna lab* zkoumal brněnskou infrastrukturu dostupné sociální i zdravotní pomoci, aby otevřel debatu o současné podobě chudoby, místech pomoci a roli designu při zmírňování těchto problémů. Součástí úkolů bylo navržení minimálních forem bydlení vhodných pro lidi v nouzi anebo pro ty, co se ocitli na hranici takzvané neviditelné chudoby.

Nejviditelnější formou chudoby je naopak bezdomovectví, které představuje složitý sociální problém s devastujícími dopady na jednotlivce i společnost. Bez domova se lidé ocitají v důsledku kombinace mnoha faktorů – nezaměstnanosti, závislosti, nedostupnosti bydlení, slabých sociálních vazeb. Řešení tohoto problému vyžaduje velmi komplexní přístup a architektura není tím primárním nástrojem. Přesto se ateliér **Vojtěcha Jemelky** rozhodl bezdomovectvím zabývat, a to v konfrontaci s obrazem města Olomouc, které je vykreslováno jako historický architektonický skvost. Ve svém projektu *Chudina Olomouc* spíše ale mluví o neživotném kýči, jehož kulisy překrývají každodenní realitu mnoha lidí, kteří se nacházejí ve stavu materiální, vztahové i psychické nouze. Studenti si na vlastní kůži zkusili, jak potupné je žebrání, zmapovali místa, kde se koncentrují lidé bez domova, zachytili koláže jejich příbytků.

Chudoba byla v minulosti problémem především tzv. globálního jihu, se stoupající intenzitou se však toto téma v poslední době skloňuje i v souvislosti s globálním severem. Jednou z příčin je klimatická změna. Sucho, povodně, znečištění, degradace půdy mají negativní dopad na zdraví, produktivitu a životní podmínky lidí a mohou přispívat k rozšiřování

chudoby. Chudí lidé mají zároveň omezené zdroje a možnosti, jak se s těmito problémy vyrovnat. Ateliér **Jana Mléčky** si položil stejnou otázku jako německý ekonom Siegen Helge Peukert: jak radikální musíme být, abychom jako lidstvo mohli nadále žít na Zemi? Peukert sestavil několik radikálních tezí, jejichž naplnění by mělo odvrátit termofyzikální ohrožení lidstva. Studenti Jana Mléčky hledali odpověď, co jejich uplatňování znamená pro architekturu.

Globální válečné konflikty, jako občanská válka v Sýrii a brutální napadení Ukrajiny Ruskem, vyvolaly obrovskou humanitární krizi, jejíž důsledky pocítila v doposud nezvyklé míře také Evropa. Ateliér **Oleksie Bykova** se ale zaměřil na situaci zničené Ukrajiny a hledal strategie, které by po skončení války měly napomoci obnově země – měst, infrastruktury, ale také architektonického dědictví, které je zdrojem kulturní identity národa.

Rozšiřování spektra hrozeb a z toho vyplývající nejistoty s sebou nese radikalizaci politických postojů a nahrává populistickým lídrům. Součástí oslabování demokratického systému může být i posilování vlivu korporátních společností, které se můžou snažit o navyšování své moci na úkor státu a jeho institucí. Co by taková ztráta možnosti prosazovat veřejný zájem skrze fungující stát a jeho suplování v podobě korporátní utopie mohlo způsobit, vykresluje ateliér **Jaroslava Sedláka**.

Základní úvahou ateliéru **Szymona Rozwalkyho** je konstatování, že jen stěží můžeme aspirovat na to, že se nám podaří chudobu vymýtit. Chudobu bychom spíše než za chybu nebo dočasnou abnormalitu měli považovat za nedílnou součást našeho světa. Chudoba má mnoho tváří a naší povinností, stejně jako architektury, je neztrácet vůči ní citlivost. Zamýšlení se nad rolí architektury při řešení složitých sociálních problémů je nedílnou součástí tohoto procesu a výstava *Vektor chudoby* chce být toho součástí.

Vektor chudoby sdílí společné téma s výstavou **Chudoba** (kurátoři Barbora Ilič, Michal Konečný a Stanislav Biler), konanou od 17. ledna do 30. března 2025 v Galerii výtvarného umění v Havlíčkově Brodě a Horácké galerii v Novém Městě na Moravě. Téma chudoby zkoumají obě výstavy z různých úhlů pohledu a v odlišných kontextech. *Vektor chudoby* se zaměřuje na vztah architektury a chudoby s důrazem na to, jak architektura ovlivňuje životy lidí žijících v chudobě a jak může přispět k řešení této problematiky. *Chudoba* se naopak zabývá chudobou v širším společenském a historickém kontextu, a to s důrazem na reflexi v umění od baroka po současnost. Obě výstavy na sebe vzájemně odkazují, protože společně vytvářejí komplexní obraz problematiky od fyzických projevů v architektuře a urbanismu po kulturní a sociální aspekty.